

Joanna Michalak-Dawidziuk

Menedżerska Akademia Nauk Stosowanych
w Warszawie

jmichalak@onet.eu

ORCID: orcid.org/0000-0003-1574-542X

DOI: doi.org/10.13166/ped/DKCQ8803

PRZYGOTOWANIE DO ZAWODU NAUCZYCIELA W OPINIACH STUDENTÓW W POLSCE I PORTUGALII

PREPARATION FOR THE TEACHING PROFESSION IN THE OPINIONS OF STUDENTS IN POLAND AND PORTUGAL

SUMMARY

The objective of the presented fragment of research was to learn the opinions of students from Poland and Portugal (divided by place of residence) about the degree of their preparedness for practising the teaching profession. A diagnostic survey method was used in the research. The most common responses by residents' place of residence were as follows: City with more than 500,000 inhabitants, degree of preparedness: medium (17.2% respondents); high (11.0%); very high (3.1%). City with 50,500 to 500,000 inhabitants, degree of preparedness: medium (4.9%); high (4.9%); very low (1.8%). Town with 5,500 to 50,000 inhabitants, degree of preparedness: high (9.2%); medium (6.1%); low (1.8%). Town with up to 5,000 inhabitants, degree of preparedness: medium (3.1% respondents); high (0.6%); very high (0.6%). Rural areas, degree of preparedness: high (12.3%); medium (9.8%); very high (2.5%). Summing

up these responses shows that the largest group of respondents (41.1%) were of the opinion that their studies prepared them for the teaching profession to a medium degree. The second largest group (38.0%) was formed by students who, in their opinion, were prepared for teaching during their studies to a high degree. The third group of respondents (8.0%) thought that they were prepared for working as a teacher to a very high degree.

STRESZCZENIE

Celem prezentowanego fragmentu badań było poznanie opinii studentów w Polsce i Portugalii (według miejsca zamieszkania) na temat stopnia ich przygotowania do zawodu nauczyciela. W przeprowadzonych badaniach zastosowano metodę sondażu diagnostycznego. Uzyskane wyniki wykazały, iż rozkład trzech najliczniejszych grup odpowiedzi przedstawiał się następująco: miasto powyżej 500 tys. mieszkańców – stopnie: średni 17,2%, wysoki 11,0%, bardzo wysoki 3,1%; miasto od 50,5 do 500 tys. mieszkańców – stopnie: średni 4,9% badanych, wysoki 4,9%, bardzo niski 1,8%; miasto od 5,5 do 50 tys. mieszkańców – stopnie: wysoki 9,2%, średni 6,1%, niski 1,8%; miasto do 5 tys. mieszkańców – stopnie: średni 3,1%, wysoki – 0,6%, bardzo wysoki – 0,6% oraz wieś – wysoki – 12,3%, średni – 9,8%, bardzo wysoki – 2,5%. Oznacza to, iż w opinii najliczniejszej grupy badanych (41,1%) studia pedagogiczne przygotowały ich w średnim stopniu do wykonywania zawodu nauczyciela, drugą pod względem liczebnym grupą są studenci, których zdaniem zostali w czasie studiów przygotowani do zawodu nauczyciela w stopniu wysokim (38,0%), natomiast w opinii 8,0% respondentów w stopniu bardzo wysokim.

KEYWORDS: *teaching profession, teacher, studies, preparedness, place of residence*

SŁOWA KLUCZOWE: *zawód, nauczyciel, studia, przygotowanie, miejsce zamieszkania*

WPROWADZENIE

„Permanentna zmiana w otoczeniu współczesnego człowieka, niestabilność na rynku pracy, brak możliwości przewidywania przyszłości to czynniki, które w znacznym stopniu komplikują proces edukacyjny ucznia. Stopień trudności podwyższa się w kontekście kształcenia zawodowego, czyli przygotowania

ucznia do zawodu” (Kust, 2016, s. 77). Problem ten odnosi się także do procesu przygotowania studenta do wykonywania zawodu nauczyciela, bowiem dynamika zmian następujących w otoczeniu szkoły powoduje, iż proces przygotowania do zawodu nauczyciela staje się coraz poważniejszym wyzwaniem dla współczesnej uczelni. Złożoność następujących procesów skutkuje koniecznością postrzegania procesu przygotowania do zawodu nauczyciela w coraz bardziej wysublimowany sposób, bowiem „(...) rola nauczyciela we wdrażaniu jakichkolwiek zmian jest wiodąca” (Kust, 2015, s. 257). Wielu badaczy podejmujących badania w zakresie przygotowania do wykonywania zawodu nauczyciela, koncentrowało swą uwagę na różnych aspektach tej problematyki, w tym m. in. na: postawach wobec edukacji przyjmowanych przez studentów przygotowujących się do zawodu nauczyciela (Šramová, 2014), wiarygodności polityki i praktyki przyjęć na studia kandydatów na nauczycieli, którzy zainteresowani są nauczaniem włączającym (De Luca, 2012), braku wrażliwości nauczycieli na etyczny kontekst zawodu i konieczności analizy programów studiów pod kątem uwzględnienia tej problematyki (Maxwell, Boon, Tanchuk, Rauwerda, 2021), postrzeganiu dwóch kontekstów w procesie przygotowania studenta do zawodu nauczyciela, a mianowicie uczenia moralnego, odnoszącego się do nauczyciela postępującego jako prawy i dobry człowiek oraz nauczania moralności, pojmowanego jako działanie, mające na celu wspieranie innej osoby w stawianiu się prawym i dobrym człowiekiem (Sanger, Osguthorpe, Fenstermacher, 2013), związku między asynchronicznymi praktykami dydaktycznymi, charakteryzującymi się brakiem zaangażowania między nauczycielem a uczniem, a założeniami uczenia się zintegrowanego z pracą (Merisi, Emekako, Legg-Jack, Mpundu, Lubombo, 2022), powikłaniach spowodowanych pandemią, które mogą mieć negatywny wpływ na to, jak nauczyciele przygotowujący się do pracy oceniają jakość swojego przygotowania praktycznego, co może przełożyć się na trudności z ich integracją w pracy, poczuciem skuteczności w nauczaniu, ich metody nauczania i niechęć do dalszego nauczania (Naifeld, Nissim, 2022), nauczycielu praktyk oraz jakości zdobywanego przez studenta doświadczenia praktycznego (MacDermott, Harkin-MacDermott, 2021), programach studiów, przygotowujących do zawodu nauczyciela (Flores, 2016), uniwersyteckim programie przygotowania nauczycieli do zawodu, uwzględniającym silną

współpracę w relacji uniwersytet-szkoła (Van Overschelde, Saunders, Ash, 2017), strukturze kształcenia nauczycieli (Craig, 2016) oraz potrzebie podniesienia poziomu przygotowania nauczycieli i zawodu nauczyciela (Teacher Preparation Task Force, 2012).

Tadeusz W. Nowacki określił przygotowanie zawodowe jako „(...) wynik procesu rozumianego jako układ cech charakteryzujących osobowość zawodową pracownika, z których istotne to pozytywny układ motywacyjny oraz umiejętności umysłowych i praktycznych opartych na odpowiadających im układach wiedzy teoretycznej i praktycznej, umożliwiające skuteczne rozwiązywanie zadań zawodowych” (Nowacki, 2004, s. 206).

Przyjmując przytoczony pogląd można uznać, iż wspomniany układ cech jest kształtowany, dlatego też w procesie tym ważną rolę odgrywa kształcenie, postrzeganego holistycznie i interdyscyplinarnie. W Szkocji pod koniec XX wieku coraz więcej nauczycieli zaczęło pozytywnie oceniać wnioski płynące z zaawansowanej pracy nie tylko w badaniach pedagogicznych, ale także w psychologii, socjologii, zarządzaniu, informatyce, technologii i innych dziedzinach. Było to związane z dążeniem do tego, aby uczynić praktykę klasową bardziej „opartą na dowodach”. Często motywacją do tych działań był osobisty interes, a nie presja instytucjonalna (Humes, 2020, s. 45).

Podejście to rozpowszechniło się, bowiem w przygotowaniu do wykonywania zawodu, w tym w szczególności zawodu nauczyciela ważną cechą jest elastyczność w zmiennej rzeczywistości oraz stałe doskonalenie zawodowe. „Cechą charakterystyczną nauczyciela profesjonalnego jest to, że jest otwarty na możliwość poprawy wydajności, nie jako odpowiedź na dyktat polityczny, ani jako formę podporządkowania się, ani jako wypełnienie wymogu kontraktowego, ale jako wyraz wewnętrznego zaangażowania zawodowego w lepsze zrozumienie i] praktykę (Kirk, 2000, s. 51).

„Nauczyciel „(...) to zawód, który wymaga osób potrafiących twórczo podchodzić do siebie, do zadań, jakie przyszło im realizować i pojawiających się wyzwań” (Madalińska-Michalak, 2018). Dlatego też „system kształcenia i doskonalenia zawodowego nauczycieli, postrzegany jako ścieżki ustawicznego doskonalenia zawodowego prowadzące do osiągnięcia mistrzostwa w zawodzie, w połączeniu z pragmatyką pracowniczą są czynnikami determinującymi

decyzję o wykonywaniu zawodu nauczyciela i jakości pracy” (Michalak-Dawidziuk, 2021, s. 137).

Przygotowanie zawodowe pojmowane jest także jako element kariery, która „(...) jest ciągiem zdarzeń, wyborów, aktywności jednostki w jej biografii, obejmującym całościowy proces rozwoju, zarówno dorastania do wyboru zawodu, przygotowania do niego, szukania zatrudnienia, dochodzenia do mistrzostwa, podejmowania się coraz bardziej odpowiedzialnych zadań, jak i rozwój osobisty jednostki w wymiarze duchowym, emocjonalnym, intelektualnym i fizycznym” (Szumigraj, 2003, s. 552). Na uwagę zasługuje fakt, iż „Kariera zawiera w sobie nie tylko wykonywany zawód, ale też decyzje sprzed okresu podjęcia pracy oraz wszystkie te, które jednostka podejmuje po okresie aktywności zawodowej, a także związki pracy z innymi rolami odgrywanymi przez jednostkę w rodzinie, w społeczności, w czasie wolnym od pracy” (Szymański, 2010, s. 8).

Dynamika zmian następujących w szkole i jej otoczeniu powoduje niepewność wśród studentów studiów pedagogicznych o ich przygotowanie do wykonywania zawodu nauczyciela.

Celem badania było uzyskanie odpowiedzi na pytanie: w jakim stopniu studenci w Polsce i Portugalii (w podziale na miejsce zamieszkania) czują się przygotowani do wykonywania zawodu nauczyciela?

W badaniach przyjęto założenie, iż studenci w Polsce i Portugalii czują się w średnim stopniu przygotowani do wykonywania zawodu nauczyciela.

METODY BADAWCZE

W przeprowadzonych badaniach zastosowałam metodę sondażu diagnostycznego oraz technikę ankiety. Do przeprowadzenia badań wykorzystałam autorskie narzędzie badawcze, a mianowicie kwestionariusz ankiety badawczej. Grupę badawczą stanowili studenci uczelni publicznych w Polsce i Portugalii, którzy studiowali na kierunku Pedagogika, specjalność nauczycielska, tryb studiów niestacjonarny. Badaniami objęto 308 studentów, w tym 256 kobiet i 52 mężczyzn. Studenci portugalscy stanowili grupę 145 osób, w tym 109 kobiet oraz 36 mężczyzn, natomiast studenci polscy grupę 163 studentów, w tym

147 kobiet oraz 16 mężczyzn. Badania zostały przeprowadzone w semestrze zimowym w roku akademicki 2019/2020. Prezentowane w niniejszym artykule wyniki badań stanowią próbę odpowiedzi na pytanie w jakim stopniu studenci w Polsce i Portugalii (w podziale na miejsce zamieszkania) czują się przygotowani do wykonywania zawodu nauczyciela.

Prezentacja wyników badań

TABELA KRZYŻOWA - dla zależności pomiędzy stopniem przygotowania do wykonywania zawodu nauczyciela a miejscem zamieszkania studentów z Polski

		Miejsce zamieszkania					Ogółem	
		Wieś	Miasto do 5 tysięcy	Miasto od 5,5 do 50 tys. mieszkańców	Miasto od 50,5 do 500 tys. mieszkańców	Miasto powyżej 500 tys. mieszkańców		
W Pana/i opinii, w jakim stopniu jest Pan/i przygotowany/a do wykonywania zawodu nauczyciela?	Brak odpowiedzi	2	1	1	1	2	7	
		1,2%	0,6%	0,6%	0,6%	1,2%	4,3%	
	Bardzo wysokim	4	1	2	1	5	13	
		2,5%	0,6%	1,2%	0,6%	3,1%	8,0%	
	Wysokim	20	1	15	8	18	62	
		12,3%	0,6%	9,2%	4,9%	11,0%	38,0%	
	Średnim	16	5	10	8	28	67	
		9,8%	3,1%	6,1%	4,9%	17,2%	41,1%	
	Niskim	1	1	3	0	3	8	
		0,6%	0,6%	1,8%	0,0%	1,8%	4,9%	
	Bardzo niskim	0	1	2	3	0	6	
		0,0%	0,6%	1,2%	1,8%	0,0%	3,7%	
	Ogółem		43	10	33	21	56	163
			26,4%	6,1%	20,2%	12,9%	34,4%	100,0%

Źródło: Badania własne

Ponadto odnotowano nieistotny wynik testu $V = 0,19$; $df = 20$; $p = 0,295$, co oznacza, że zaobserwowane liczebności nie różnią się od liczebności oczekiwanych.

TABELA KRZYŻOWA - dla zależności pomiędzy stopniem przygotowania do wykonywania zawodu nauczyciela a miejscem zamieszkania studentów w Polsce

		Miejsce zamieszkania					Ogółem
		Wieś	Miasto do 5 tysięcy	Miasto od 5,5 do 50 tys. mieszkańców	Miasto od 50,5 do 500 tys. mieszkańców	Miasto powyżej 500 tys. mieszkańców	
W Pana/i opinii, w jakim stopniu jest Pan/i przygotowany/a do wykonywania zawodu nauczyciela?	Brak odpowiedzi	2	1	1	1	2	7
		0,6%	0,3%	0,3%	0,3%	0,6%	2,3%
	Bardzo wysokim	6	3	3	4	5	21
		1,9%	1,0%	1,0%	1,3%	1,6%	6,8%
	Wysokim	39	4	28	18	18	107
		12,7%	1,3%	9,1%	5,8%	5,8%	34,7%
	Średnim	48	10	25	30	29	142
		15,6%	3,2%	8,1%	9,7%	9,4%	46,1%
	Niskim	8	2	5	5	3	23
		2,6%	0,6%	1,6%	1,6%	1,0%	7,5%
	Bardzo niskim	1	1	3	3	0	8
		0,3%	0,3%	1,0%	1,0%	0,0%	2,6%
Ogółem		104	21	65	61	57	308
		33,8%	6,8%	21,1%	19,8%	18,5%	100,0%

Źródło: Badania własne

Ponadto odnotowano nieistotny wynik testu $V = 0,22$; $df = 20$; $p = 0,798$, co oznacza, że zaobserwowane liczebności nie różnią się od liczebności oczekiwanych.

TABELA KRZYŻOWA - dla zależności pomiędzy stopniem przygotowania do wykonywania zawodu nauczyciela a miejscem zamieszkania studentów z Portugalii

		Miejsce zamieszkania					Ogółem
		Wieś	Miasto do 5 tysięcy	Miasto od 5,5 do 50 tys. mieszkańców	Miasto od 50,5 do 500 tys. mieszkańców	Miasto powyżej 500 tys. mieszkańców	
W Pana/i opinii, w jakim stopniu jest Pan/i przygotowany/a do wykonywania zawodu nauczyciela?	Bardzo wysokim	2	2	1	3	0	8
		1,4%	1,4%	0,7%	2,1%	0,0%	5,5%
	Wysokim	19	3	13	10	0	45
		13,1%	2,1%	9,0%	6,9%	0,0%	31,0%
	Średnim	32	5	15	22	1	75
		22,1%	3,4%	10,3%	15,2%	0,7%	51,7%
	Niskim	7	1	2	5	0	15
		4,8%	0,7%	1,4%	3,4%	0,0%	10,3%
Bardzo niskim	1	0	1	0	0	2	
	0,7%	0,0%	0,7%	0,0%	0,0%	1,4%	
Ogółem		61	11	32	40	1	145
		42,1%	7,6%	22,1%	27,6%	0,7%	100,0%

Źródło: Badania własne

Ponadto odnotowano nieistotny wynik testu $V = 0,13$; $df = 16$; $p = 0,900$, co oznacza, że zaobserwowane liczebności nie różnią się od liczebności oczekiwanych.

OMÓWIENIE BADAŃ

Uzyskane wyniki wykazały, iż najliczniejsza grupa studentów w Polsce i Portugalii (28 osób), deklarująca jako miejsce zamieszkania „miasto powyżej 500 tys. mieszkańców” wskazała „średni” stopień przygotowania do zawodu nauczyciela, 18 studentów wybrało odpowiedź w stopniu „wysokim”, 5 osób w stopniu „bardzo wysokim”, trzy osoby wskazały stopień „niski”, a dwie osoby nie udzieliły odpowiedzi. W „mieście od 50,5 do 500 tys. mieszkańców” rozkład odpowiedzi przedstawiał się następująco: stopień „wysoki”

i „średnik” wskazało po 8 studentów, 3 studentów wskazało stopień „bardzo niski”, stopień „bardzo wysoki” wskazała 1 osoba, także 1 student nie udzielił odpowiedzi. W grupie studentów deklarujących zamieszkanie „w mieście od 5,5 do 50 tys. mieszkańców”, 15 studentów wskazało „wysoki” stopień przygotowania do zawodu nauczyciela, 10 „średni”, 3 „niski” po 2 studentów wskazało „bardzo wysoki” i „bardzo niski” stopień przygotowania, natomiast 1 student nie udzielił odpowiedzi. Najliczniejszą grupę studentów, deklarujących jako miejsce zamieszkania „miasto do 5 tys. mieszkańców” stanowiło 5 osób, którzy stopień przygotowania do wykonywania zawodu nauczyciela określili jako „średni”, pozostałe grupy odpowiedzi wskazało po 1 studentce. Liczne grupy odpowiedzi można odnotować wśród studentów, deklarujących jako miejsce zamieszkania „wieś”. Omawiana grupa badanych oceniła swój stopień przygotowania do zawodu jako „wysoki” – 20 osób, 16 osób „średni”, 4 studentów „bardzo wysoki”, 1 „niski”. Żaden respondent nie wskazał stopnia „bardzo niski”, a 2 osoby nie udzieliły odpowiedzi.

Z dotychczasowej prezentacji wyników badań można wysnuć wnioski, iż badani studenci w dominującej części deklarują przygotowanie do zawodu nauczyciela w stopniu „średnim”. Są to osoby zamieszkujące „miasto powyżej 500 tys. mieszkańców”. Na drugim miejscu, pod względem liczebności, są respondenci, deklarujący jako miejsce zamieszkania „wieś”. W ich ocenie (20 osób) do zawodu nauczyciela zostali przygotowani w stopniu „wysokim”. Trzecia, co do wielkości, grupa badanych to ponownie grupa studentów deklarująca, jako miejsce zamieszkania „miasto powyżej 500 tys. mieszkańców”, która oceniała swój stopień przygotowania do zawodu nauczyciela jako „bardzo wysoki”. W dalszej kolejności znajdują się badani (po 3 respondentów), którzy wskazali odpowiedź „niski” (studenci deklarujący jako miejsca zamieszkania „miasto od 5,5 do 50 tys. mieszkańców”) i „bardzo niski” ((studenci deklarujący jako miejsca zamieszkania „miasto od 50,5 do 500 tys. mieszkańców”). W dwóch skrajnych grupach (pod względem liczebności mieszkańców) tj. badani deklarujący jako miejsce zamieszkania „miasto powyżej 500 tys. mieszkańców” i „wieś” po 2 studentów nie udzieliło odpowiedzi, w pozostałych grupach nie wskazało żadnej odpowiedzi po 1 respondencie.

Analizując grupę studentów w Polsce można stwierdzić, iż najliczniejszą grupę stanowili studenci, deklarujący jako miejsce zamieszkania „wieś”, którzy

ocenili swój stopień przygotowania do zawodu nauczyciela jako średni (48 osób). Rozkład odpowiedzi w tej grupie studentów tj. deklarujących jako miejsce zamieszkania „wieś” przedstawiał się następująco: 39 badanych wskazało odpowiedź „wysoki”, 8 „niski”, 6 „bardzo wysoki”, 1 „bardzo niski”, natomiast 2 studentów nie udzieliło odpowiedzi. W grupie studentów, deklarujących jako miejsce zamieszkania „miasto od 5,5 do 50 tys. mieszkańców” 28 badanych wskazało jako stopień swego przygotowania do zawodu nauczyciela stopień „wysoki”. W kolejnych grupach odpowiedzi studenci ich udział przedstawiał się następująco: „średni” – 25 osób, „niski” – 5, „bardzo wysoki” i „bardzo niski” – po 3 respondentów. 1 student nie udzielił odpowiedzi. W grupie badanych wskazujących jako miejsce swego zamieszkania „miasto od 50,5 do 500 tys. mieszkańców” najliczniejszą grupę stanowili studenci, w których ocenie są przygotowani do zawodu nauczyciela w stopniu „średnim” (30 osób), natomiast 18 badanych uznało, iż zostali przygotowani do zawodu w stopniu „wysokim”. W kolejnych grupach odpowiedzi liczba badanych studentów w poszczególnych grupach odpowiedzi przedstawiała się następująco: 5 osób wskazało odpowiedź w stopniu „niskim”, 4 „bardzo wysokim”, 3 „bardzo niskim”, natomiast 1 respondent nie udzielił odpowiedzi. Wśród studentów, deklarujących jako miejsce zamieszkania „miasto powyżej 500 tys. mieszkańców” badani udzieliłi określili stopień swego przygotowania do zawodu w następujący sposób: 29 badanych wskazało odpowiedź „średni”, 18 „wysoki”, 5 „bardzo wysoki”, 3 „niski”. Żadna z badanych osób nie wskazała odpowiedzi „bardzo niski”, natomiast 2 badanych nie udzieliło odpowiedzi.

W grupie studentów deklarujących jako miejsce zamieszkania „miasto do 5 tysięcy” studenci określili stopień przygotowania do zawodu nauczyciela jako średni (10 badanych), wysoki (4), bardzo wysoki (3), niski (2) oraz bardzo niski (1). 1 nie udzieliła osoba odpowiedzi.

Podsumowując analizę wyników uzyskanych w grupie studentów w Polsce można wysnuć następujące wnioski, a mianowicie: najliczniejszą grupę stanowili studenci, deklarujący miejsce zamieszkania „wieś”, którzy czują się przygotowani do zawodu nauczyciela w średnim stopniu (48 respondentów). Kolejne, pod względem liczebności, grupy badanych stanowią studenci w tej samej grupie zamieszkania („wieś”), którzy stopień swego przygotowania do wykonywania zawodu ocenili jako „wysoki” (39 badanych), „niski” (8) oraz

„bardzo wysoki” (6). Bardzo niski stopień przygotowania do zawodu wskazało po 3 badanych, deklarujących miejsce zamieszkania „miasto od 5,5 do 50 tys. mieszkańców” oraz „miasto od 50,5 do 500 tys. mieszkańców”. Pod względem liczebności wśród studentów, którzy nie udzielili odpowiedzi było po 2 studentów, deklarujących zamieszkanie na wsi oraz w mieście powyżej 500 tys. mieszkańców.

Analizując grupę badanych studentów w Portugalii można stwierdzić, iż podobnie jak studenci w Polsce, także w opinii studentów portugalskich są oni przygotowani do wykonywania zawodu nauczyciela w średnim stopniu (32 osoby). W kolejnych odpowiedziach w tej grupie zamieszkania („wies”) studenci ocenili swój stopień przygotowania w następujący sposób: 19 badanych wskazało stopień „wysoki”, 7 „niski”, 2 „bardzo wysoki”, 1 „bardzo niski”. Żaden student w omawianej grupie nie udzielił odpowiedzi. Studenci, deklarujący miejsce zamieszkania „miasto od 5,5 do 50 tys. mieszkańców” wskazało „średni” stopień przygotowania do zawodu (15 badanych), „wysoki stopień” 13, „niski” 2, „bardzo niski” 1. Także 1 osoba nie udzieliła odpowiedzi. W grupie studentów deklarujących miejsce zamieszkania „miasto od 50,5 do 500 tys. mieszkańców” 22 badanych studentów określiło stopień przygotowania do wykonywania zawodu nauczyciela jako „średni”. Kolejne, pod względem liczebności odpowiedzi w omawianej grupie zamieszkania (miasto od 50,5 do 500 tys. mieszkańców) przedstawiają się następująco: 10 stopień „wysoki”, 5 „niski”, 3 „bardzo wysoki”. Żaden z badanych nie wskazał odpowiedzi „bardzo niski” oraz nie udzielił odpowiedzi. W grupie studentów, deklarujących miejsce zamieszkania „miasto do 5 tysięcy” – 5 osób wskazało „średni” stopień przygotowania do zawodu nauczyciela, 3 „wysoki”, 2 „bardzo wysoki”. Żadna z badanych osób nie wskazała odpowiedzi „bardzo niski” oraz nie udzieliła odpowiedzi. W grupie studentów deklarujących miejsce zamieszkania „miasto powyżej 500 tys. mieszkańców” występuję bardzo niski udział odpowiedzi. Wyłącznie 1 osoba wskazała odpowiedź „średni” stopień przygotowania do zawodu. W pozostałych wskazaniach nie odnotowano żadnych odpowiedzi.

Podsumowując wyniki uzyskane wśród studentów w Portugalii można stwierdzić, iż badani w dominującej części ocenili stopień swego przygotowania do wykonywania zawodu nauczyciela jako średni (32 badanych) oraz „wysoki” (19) oraz „niski” (7). Omówione trzy grupy odpowiedzi udzielili

studenci, deklarujący jako miejsce zamieszkania „wieś”. Przygotowanie w „bardzo wysokim” stopniu wskazało po 2 studentów w grupie osób deklarujących miejsce zamieszkania „wieś” oraz „miasto do 5 tysięcy”, natomiast stopień „bardzo niski” wskazali po 1 studencie, deklarujący miejsce zamieszkania na wsi oraz w miastach od 5,5 do 50 tys. mieszkańców.

WNIOSKI

Uzyskane wyniki badań wykazują zarówno podobieństwa, jak i różnice występujące w grupie studentów w Polsce i Portugalii. Do podobieństw należy zaliczyć ocenę stopnia przygotowania studentów w obu krajach do wykonywania zawodu nauczyciela. Zarówno w Polsce, jak i w Portugalii badani studenci najliczniej wskazali odpowiedź „średni” (odpowiednio 48 i 32 badanych). Na uwagę zasługuje także fakt, iż przytoczone wyniki uzyskano w grupie badanych, deklarujących jako miejsce zamieszkania „wieś”. Także w drugiej grupie, co do liczebności odpowiedzi, studenci wskazali odpowiedź „wysoki” (39 w Polsce i 19 w Portugalii). Podobnie jak poprzednio także i w tej grupie odpowiedzi studenci obu krajów deklarowali jako miejsce zamieszkania „wieś”. Zarówno w Polsce, jak i w Portugalii trzecią, pod względem liczebności grupę odpowiedzi stanowili studenci, którzy ocenili swój stopień przygotowania do wykonywania zawodu nauczyciela jako „niski” (odpowiednio 8 i 7 badanych). Podobieństwo występuje także w grupie czwartej, pod względem liczebności grupy, a mianowicie wśród studentów, którzy deklarują jako miejsce zamieszkania „wieś” i oceniają swój stopień przygotowania do wykonywania zawodu nauczyciela jako „bardzo wysoki” (6 studentów w Polsce i 2 badanych w Portugalii).

Różnice występują w odniesieniu do odpowiedzi „bardzo niskim”, gdzie 3 studentów w Polsce, deklarowało jako miejsce zamieszkania „miasto od 5,5 do 50 tys. mieszkańców”, tymczasem w Portugalii odpowiedź tę wskazało po 1 studencie, deklarujący mieszkanie na „wsi” oraz mieście od 5,5 do 50 tys. mieszkańców.

Na uwagę zasługuje także różnica w udziale w odpowiedziach studentów w Polsce i Portugalii, deklarujących jako miejsce zamieszkania „miasto

powyżej 500 tys. mieszkańców” (odpowiednio – bardzo wysoki 5, 0; wysoki 18,0; średni 29,1; niski 3,0; bardzo niski 0,0; brak odpowiedzi 2,0). Może to wynikać ze struktury grupy badawczej w Portugalii, w której dominowały osoby deklarujące jako miejsce zamieszkania „wieś”, gdzie zgromadzono najwięcej odpowiedzi. Jednocześnie uzyskany wynik może być efektem krytycznego podejścia badanych studentów do procesu dydaktycznego w jakim uczestniczyli, wynikającego z wysokich oczekiwań i determinacji wobec studiów.

Prezentowane w niniejszym artykule badania nie wskazują przyczyn uzyskanych wyników. Jednak proces przygotowania do zawodu nauczyciela na poziomie akademickim bazuje na programie studiów. Zatem uzyskane wyniki badań potwierdzają niedoskonałości programu studiów, co potwierdzają badania DeLuca (2012), które wykazały brak wrażliwości etycznej nauczycieli, a tym samym obawy o programy kształcenia nauczycieli, które mogą nieodpowiednio przygotowywać przyszłych nauczycieli do spełniania oczekiwań związanych z etycznymi wymiarami zawodu.

Drugim powodem prezentowanych wyników badań, może być także niedoskonała organizacja procesu dydaktycznego, uwzględniającego zdobywanie w jego trakcie doświadczenia praktycznego, co znajduje potwierdzenie w badaniach Merisi, Emekako, Legg-Jack, Mpundu, Lubombo (2022). Badacze wykazali rozbieżność między asynchronicznym modelem nauczania a założeniami uczenia się zintegrowanego z pracą.

Uzyskane wyniki skłaniają do dokonania badań w zakresie jakości programów studiów w obu krajach. Przeprowadzenie analizy w tym zakresie pozwoliłoby na dokonanie zmian, które mogłyby przyczynić się do zwiększenia liczby studentów, deklarujących jako miejsce zamieszkania „miasto powyżej 500 tys. mieszkańców” oceniających swoje przygotowanie do zawodu nauczyciela w stopniu bardzo wysokim, jak również zwiększenie liczby studentów, oceniających swoje przygotowanie do wykonywania zawodu nauczyciela w znacznie wyższym stopniu niż „średni”.

REFERENCES

- Craig C.J. (2016). Structure of teacher education. w: J. Loughran, M.L. Hamilton (red.) *International Handbook of Teacher education*, Volume 1, 582 ss., Singapore: Springer
- DeLuca, C. (2012). *Selecting Inclusive Teacher Candidates: Validity and Reliability Issues in Admission Policy and practice*. Teacher Education Quarterly, Vol. 39 No 4 ss. 7-31, Dostęp 23.11.2022 z <https://files.eric.ed.gov>
- Humes W. (2020). Re-shaping Teacher Preparation in Scotland: Curricular, Institutional and Professional Changes [w] Shanks R. (ed.) *Teacher preparation in Scotland*, United Kingdom: Emerald Publishing Limited, s. 45
- Flores M.A. (2016). Teacher education curriculum. w: J. Loughran, M.L. Hamilton (red.) *International Handbook of Teacher education*, Volume 1, 582 ss., Singapore: Springer
- James P. Van Overschelde, Jane M. Saunders & Gwynne Ellen Ash (2017). „Teaching is a lot more than just showing up to class and grading assignments”: Preparing middle-level teachers for longevity in the profession, *Middle School Journal*, Vol 48, No 5, ss. 28-38, Dostęp 23.11.2022 z <https://doi.org/10.1080/00940771.2017.1368319>
- Kirk G. (2000). *Enhancing quality in the teacher*, Edinburg: Dunedin Academic Press
- Kust, I. (2015). Nowy model kształcenia w szkolnictwie wyższym a przygotowanie do rynku pracy, [w:] *Kultura edukacji szkoły wyższej – różnorodne perspektywy. Na rozdrożu biurokratycznej arbitralności* (red. nauk.) E.J. Kryńska, M. Głowska – Sołdatow, A. Kienig, Warszawa: Oficyna Wydawnicza ASPRA – JR, s. 247 – 280
- Kust I. (2016). Shaping attitudes required at the labor market during the educational process. w: I. Kust, J. Michalak-Dawidziuk (red. nauk.) *Alternatywne metody wspierające proces kształtowania u ucznia*. Warszawa: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Menedżerskiej w Warszawie im. Prof. Leszka Krzyżanowskiego, 338 ss.
- MacDermott D., Harkin-MacDermott C.(2021). *Perceptions of Trainee Practice Teachers in Northern Ireland: Assessing Competence and Readiness to Practise during COVID 19. Practice: Social Work in Action* Vol. 33 No 5, ss. 355-374, Dostęp 21.11.2022 z <https://doi.org/10.1080/09503153.2021.1904868>
- Madalińska-Michalak, J. (2018). *Troska o siebie a rozwój zawodowy nauczyciela*, referat wygłoszony w trakcie III Międzynarodowej Konferencji Naukowej „Uniwersalizm pracy ludzkiej. Praca jako wyznacznik egzystencji człowieka”, Kraków, 24–25 maja 2018
- Maxwell ,B., Boon H., Tanchuk, N., Rauwerda, B. (2021). *Adaptation and validation of a test of ethical sensitivity in teaching*. *Journal of Moral Education* Vol. 50, No 3, ss. 267-292, Dostęp 20.11.2022 z <https://doi.org/10.1080/03057240.2020.1781070>
- Merisi P.O., Emekako R., Legg-Jack D.W., Mpundu M., Lubombo M. (2022). *Asynchronous Pre-Service Teaching Practicum and Work-Integrated Learning amid COVID-19*

- Pandemic*, International Journal of Social Sciences & Educational Studies Vol.9, No.1, ss. 190-206, Dostęp 20.10. 2022 z 10.23918/ijsses.v9i1p190
- Michalak-Dawidziuk, J. (2021). *Selected aspects of teacher's profession in Poland*, Studia Edukacyjne Nr 60, ss. 135-160
- Naifeld, E., Nissim, Y., (2022). *From Uncertainty to Self-Efficacy-Perspectives of Pre-Service Teacher's on Their Practical Experience during the 'Corona Year'*. European Journal of Contemporary Education Vol. 11, No 2, ss.459-472, Dostęp 21.11.2022 z <https://ejce.cherkasgu.press>
- Nowacki T.W. (2004). *Leksykon pedagogiki pracy*, Warszawa-Radom: Instytut Technologii Eksploatacji, Wyższa Szkoła Pedagogiczna TWP, Wyższa Szkoła Pedagogiczna ZNP, s. 206
- Sanger, M.N., Osguthorpe, R.D., Fenstermacher, G.D. (2013). The moral work of teaching in teacher education [w:] Sanger, M.N., Osguthorpe, R.D. *The moral work of teaching and teacher education: Preparing and supporting practitioners*, New York: Teachers College Press, 224 ss.
- Šramová, B.(2014), *The Value of Education for Students that are Preparing for the Teaching Profession*, Procedia-Social and Behavioral Sciences, Vol. 139, ss. 464-471
- Szumigraj, M. (2003). *Encyklopedia Pedagogiczna XXI wieku*, Tom II G-Ł, Warszawa: Wydawnictwo Akademickie „Żak”, s. 552
- Szymański M. (2010). *Ścieżki kariery studentów socjologii UAM*, Warszawa: Promotor, s. 8
- Teacher Preparation Task Force (2012). *Raising the bar. Aligning and elevating teacher preparation and the teaching profession*, A report of the American Federation of Teachers